

Lausunto: HE 15/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle maakuntien perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi
Erityisesti: Järjestöjen asema ja rahoitus

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra kiittää mahdollisuudesta antaa ko. asiasta lausunto, joka on tehty erityisesti Vaikuttavuusinvestoinen-avainalueen näkökulmasta.

Hallituksen esitys on monilta osin kannatettava. Erityisesti sote-palveluiden järjestämisen ja tuottamisvastuiden erottamista toisistaan ja sen mukanaan tuomaa tuotantorakenteen monipuolistumista, palveluiden käyttäjän valinnanvapautta sekä sähköisten palveluiden ja ylipäättään innovatiivisten palveluratkaisujen korostamista voidaan pitää oikeansuuntaisina linjauksina. Sen sijaan maakuntien rooliin poikkihallinnollisen yhteistyön edistäjänä ja sen myötä elinvoimaisuuden ja väestön hyvinvoinnin edistämisenä kiinnitetään esityksessä aivan liian vähän huomiota.

Eri väestöryhmien terveys ja hyvinvointi rakentuvat pääosin soten ulkopuolella. Näin ollen on äärimmäisen tärkeää, että edistävän ja ehkäisevän toiminnan ("ennaltaehkäisy") lähtökohdat rakentuvat sekä toiminnallisesti että taloudellisen hyödyn näkökulmasta maakunnan ja kuntien väliselle yhteistyölle. Maakunnan ja kuntien sekä niiden alueella toimivien järjestöjen välisen yhteistyön merkitys eri väestöryhmien hyvinvoinnin edistämisenä ja sen myötä esimerkiksi juuri sote-palveluissa menetetyn terveyden ja hyvinvoinnin palauttamiseen ohjautuvien kustannusten kasvun hillitsemisessä olisi kirjattava ko. lainsäädäntöön huomattavasti nykyistä vahvemmin.

Eri järjestöjen erilaisille ihmisille tarjoamilla osallistumis- ja toimintamahdollisuuksilla sekä esimerkiksi niiden mahdollistamalla vertaistuellalla on perinteisesti nähty olevan merkittävä rooli hyvinvoinnin rakentumisessa. Tämä pitäneeekin monilta osin paikkansa, vaikka läheskään aina järjestöjen toiminnan vaikutuksista ja vaikuttavuudesta ei ole saatavilla (yhteismitallista) tietoa. Samalla on kuitenkin hyvä muistaa, ettei perinteinen järjestörakenne ole ainoa vapaan kansalaistoiminnan mahdollistamistapa.

Tulevissa rakenteissa järjestöillä voidaan hieman yksinkertaistaen katsoa olevan kaksi toisiinsa liittyvää roolia. Järjestöt voivat olla elinkeinonharjoittajina esim. sote-palveluntuottajia. Tällöin niiden rooli ja rahoitus määrittyvät vastaavalla tavalla kuin muiden palveluntuottajien. Erityistä lisäarvoa hyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta tuottanee kuitenkin järjestöjen yleishyödyllinen toiminta. Nämä kaksi roolia on kuitenkin tärkeä erottaa toisistaan myös suhteessa uuteen maakuntarakenteeseen.

Veikkausvoittovaroista järjestöille myönnettävät avustukset ovat valtakunnallisesti merkittävien järjestöjen yleishyödyllisen toiminnan rahoitusmuoto. Siihen liittyen voimassa oleva lainsäädäntö myös linjaa, etteivät ko. avustukset saa aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa markkinoiden toiminnalle. Vähäistä suuremmalle haitalle ei ole kuitenkaan olemassa mitään selkeää määritelmää. Käytännössä tämä kuitenkin tarkoittaa sitä, ettei avustuksilla mahdollistettu toiminta voi olla osa esimerkiksi tulevaisuudessa maakuntien järjestämistä palveluista.

Sote- ja maakuntauudistukseen liittyen olisi järjestöjen yleishyödyllisen toiminnan osalta linjattava ainakin kaksi asiaa:

- 1) Halutaanko Veikkausvoittovaroista avustetun järjestöjen toiminnan olevan selkeästi osa kunkin maakunnan strategisten tavoitteiden suuntaista toimintaa? Ja jos niin halutaan, miten tämä alueellinen painotus otetaan käytännössä huomioon esimerkiksi STEA:n myöntämien avustusten suuntaamisessa?
- 2) Millä tavoin Veikkausvoittovaroista avustetun järjestötoiminnan ”vähäistä suurempi haitta markkinoiden toiminnalle” on toimivinta määritellä suhteessa hyvinvoinnin edistämiseen liittyviin tarpeisiin seuraavien 5 – 10 vuoden aikana (vrt. ikärakennemuutos, kestävyysvaje jne.)?

Yhteenvetona on tärkeää korostaa, että

- maakuntien toiminnan lähtökohtana on oltava elinvoimaisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen.
- verovarojen käyttö esimerkiksi julkisten hankintojen osalta on perustuttava mahdollisimman usein vaikutusten ja vaikuttavuuden, ei suoritteiden ja toiminnan, hankintaan ja että vastaava ajattelu on oltava soveltuvilta osin lähtökohtana myös järjestöjen toiminnan avustamisessa.
- vaikuttavuuden hankinnan yms. päätöksenteon mahdollistamiseksi maakunnilla on oltava käytössään yhteinen tietopalvelujärjestelmä.
- järjestöjen toiminnan osalta on otettava huomioon niiden kaksi mahdollista roolia ja että niiden yleishyödyllisen toiminnan hyödyntämismahdollisuuksista osana maakuntien toimintaa tehdään tarvittavat linjaukset ja niiden mahdollisesti edellyttämät lainsäädännölliset muutokset.

Helsingissä, 28.4.2017

Mika Pyykkö
Projektijohtaja
Vaikuttavuusinvestoiminen
Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
p. 0400 841 662